

Αρ. εισ. 5993

Ι. Ν. ΔΑΜΠΑΣΗ

**ΙΑΚΩΒΟΣ ΨΥΧΡΙΣΤΟΣ,
Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑΤΡΟΦΙΛΟΣΟΦΟΣ**

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ», ΤΟΜ. Ι', ΑΡΙΘ. 4

ΑΘΗΝΑΙ
1968

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΙΑΚΩΒΟΣ ΨΥΧΡΙΣΤΟΣ, Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑΤΡΟΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Ὁ Ἰάκωβος, περί οὗ ἡ παρούσα μελέτη, ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἱατροφιλοσόφων ἢ ἱατροσοφιστῶν, τῶν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐγκρατῶν τῆς ἱατρικῆς, τῆς φιλοσοφίας καὶ ἄλλων ἀκόμη ἐπιστημῶν θεραπόντων¹.

Περί τὸ ἐπώνυμόν του ὑπάρχουσι διάφοροι ἀπόψεις καὶ ἐκδοχαί· οὕτως, ὑπὸ τοῦ Μαλαλά ἀποκαλεῖται Ψύχριστος², ὑπὸ τοῦ Ἀετίου Ψυχριστός³, ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ψυχρηστός⁴ καὶ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα Ψυχόχριστος⁵, τοῦ Φωτίου μόνον μὴ ποιουμένου μνείαν τοῦ ἐπιθέτου τοῦ Ἰακώβου⁶. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Freund, βασισθέντα εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καθ' ἣν «ἐκαλεῖτο Ψυχρηστός, ὅτι ὑγραινούση τροφῇ ἐκέχρητο»⁷, νὰ προτείνῃ τὸ ἐπώνυμον Ψυχόχρηστος ἢ Ψυχρόχρηστος⁸. Καθ' ἡμᾶς, προτιμητέον τὸ Ψυχριστός, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει τοιαύτη Ἑλλη-

1. Περί αὐτῶν ὄρα Ι. Ν. Δάμπασην, α) Λέων, ὁ Βυζαντινὸς Ἐγκυκλοπαιδικὸς Φιλόσοφος καὶ Ἰατρός, «Ἱατρικὰ Χρονικά», 3 : 1, 1964. β) Παλλάδιος ὁ Ἱατροσοφιστής, «Παρνασσός», 7 : 4, 1965. γ) Τὰ Ἱατρικὰ τοῦ Ψελλοῦ, «Ἱατρικὰ Χρονικά», 6 : 3, 1966. δ) Ἰωάννης ὁ Ἀκτουάριος. «Ἱατρικὰ Χρονικά», 7 : 11, 1967.

2. Ἰ. Μαλαλάς, Χρονικὴ Ἱστορία, σ. 77, ἐν Βίῳ Λέοντος, Chilmead. Ed. Sheldonian, Oxonii, 1697. (Ἱστορικός, Ἀντιοχεὺς τὴν καταγωγὴν, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5' μ.Χ. αἰῶνος).

3. Ἀέτιος Ἀμιδηνός, Λόγος ΒΒ', νγ', σ. 92, Κωστομοίρης. Ed. Klincksieck, Paris, 1892. (Ἰατρός, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 5' μ.Χ. αἰῶνος καὶ συγγραψας Δεκαεξάλογον ἢ Δεκαεξάβιβλον).

4. Ἀλέξανδρος Τραλλιανός, Opera, vol. II, p. 163, 565, 571, Puschmann. Ed. Hakker, Amsterdam, 1963. (Καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν, ὡς ὁ Ἀέτιος, ἰατρός, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5' μ.Χ. αἰῶνος).

5. Σουΐδας, Ἐν λέξει Ἰάκωβος. Ed. Aldus, Venetiis, 1514. (Ἀγνωστος Βυζαντινὸς λεξικογράφος, ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 1' μ.Χ. αἰῶνος).

6. Φώτιος, Βιβλιοθήκη, σ. 344, Bekker. Ed. Reimer, Berolini, 1824. (Ὁ περίφημος οὗτος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 9' μ.Χ. αἰῶνος).

7. Ἀλέξανδρος Τραλλιανός, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163.

8. J. Freund, Histoire de la Médecine depuis Galien jusqu'au XVI Siècle, p. 52. Ed. Vincent, Paris, 1727.

νική λέξις ¹, ανταποκρινομένη εἰς τὰς ἀνωτέρω περὶ ἐπωνυμίας τοῦ Ἰακώβου ἐννοίας. Πάντως, ἐν ᾧ ὁ Freind ², παρὰ τὴν ὡς ἄνω πρότασίν του, καὶ εἰς τῶν νεωτέρων αὐτοῦ συγγραφέων, τὸν ὁποῖον μετ' ἄλλων παρακατιόντες θ' ἀναφέρωμεν, ἐπονομάζουσιν αὐτὸν Ψυχρηστὸν, πιθανῶς ἐκ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὀρμηθέντες, ἕτεροι ἀποκαλοῦσι Ψυχριστὸν.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, Ἡσύχιος τ' ὄνομα, κατὰ Σουΐδαν ³, καὶ ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἐκ Δαμασκοῦ καταγόμενος καὶ εἰς Ρόδον γεννηθεὶς, ἦλθεν εἰς Δρέπανον τὸ ἐν Ἄργει ⁴, ὅπου ἐνυμφεύθη καὶ ἀπέκτησεν υἷόν, τὸν Ἰάκωβον. Ἐγκαταλείψας, ὁμῶς, σύζυγον καὶ τέκνον, «ἐξεδήμησεν ἐπὶ ἰθ' ἔτη εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ Ἰταλίαν» καί, κατόπιν, ἐγκατεστάθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ Λέοντος βασιλείας ⁵. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ἰάκωβος, μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ πατρὸς του, παρέμεινεν ἐκεῖ καὶ ἐδιδάχθη ὑπ' αὐτοῦ τὴν ἰατρικὴν. Κατὰ Φώτιον ⁶, ὁ Ἰάκωβος, «ἐγγὺς μὲν Ἀλεξανδρεὺς ⁷, πορρωτέρον δ' ἐκ Δαμασκοῦ», ἦτο υἱὸς ἰατροῦ, τοῦ ὁποίου τοῦ ὀνόματος δὲν μνημονεύει, ἐπὶ μακρὸν τὴν τέχνην σπουδάσαντος καὶ εἶτα «ἐπὶ ἴσα ἔτη» διδάξαντος ταύτην εἰς τὸν υἷόν του. Ὁ πατὴρ, ἐλθὼν εἰς Βυζάντιον, ὑπερέβαλε τοὺς ἐκεῖ ἰατροὺς, ἀγνοοῦντας τὴν τέχνην, μὴ ἔχοντας ἰδίαν πεῖραν, μὴ θεραπεύοντας, ἀλλὰ φλυαροῦντας.

Ὁ Φώτιος, ὁμιλῶν περὶ προελεύσεως πατρὸς καὶ υἱοῦ, δὲν προσδιορίζει τόπον γεννήσεών των, οὔτε καὶ μνημονεύει τῆς ἐγκαταλείψεως συζύγου καὶ τέκνου· ἀκόμη, δὲν ἀναφέρει ποῦ ἐσπούδασεν ὁ πατὴρ καὶ ποῦ ἐδίδαξε τὸν υἷόν, ἀρκούμενος νὰ γράψῃ· «ἐπὶ ἴσα ἔτη» ἐδίδαξε τὸν υἷόν, ὡς εἶδομεν, καὶ «μετὰ πολλὴν τῆς οἰκουμένης πλάνην, ἦλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον» ⁸. Ἀλλ' ὁ Σουΐδας τόπον σπουδῶν τοῦ Ἡσυχίου καθορίζει Ἀλε-

1. H. Liddell, and R. Scott, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τόμ. Δ', σ. 691. (Μετάφρ. Μόσχου, Ξ. καὶ Κωνσταντινίδου, Μ.). Ἐκδ. Σιδέρη, Ἀθῆναι.

2. J. Freind, Ibid., p. 51.

3. Σουΐδας, Ἐνθ' ἄνωτ.

4. Ὁ Σουΐδας δὲν προσδιορίζει ποῖον Δρέπανον τὸ ἐν Ἄργει. Σημειωτέον, ὅτι ὑπὸ τ' ὄνομα Ἄργος φέρονται ἕνδεκα πόλεις καὶ Δρέπανον ἢ Δρεπάνη, ἕτεραι ἕξ, ὡς καὶ ἡ νῆσος Κέρκυρα καὶ δύο ἄλλα νησιά. (Στέφανος Βυζάντιος, Περὶ Πόλεων, σ. 157 - 158 καὶ 310. Berkel. Ed. Haaring, Lugduni Batavorum, 1694).

5. Πρόκειται περὶ Λέοντος τοῦ Θρακός, ὡς ἐκ τοῦ Μαλαλά πληροφρούμεθα (Ἐνθ' ἄνωτ.), βασιλεύσαντος ἀπὸ 457 μέχρι 474 μ.Χ. (Κ. Ἀμαντος, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, τόμ. Α', σ. 120. Ὁργανισμὸς Ἐκδόσεων Διδακτικῶν Βιβλίων, Ἀθῆναι, 1963).

6. Φώτιος, Ἐνθ' ἄνωτ.

7. Ὁ Sprengel, ἐκ τοῦ Φωτίου πιθανῶς ὀρμηθεὶς, ἀναγράφει τὸν Ἰάκωβον ἐν τῷ εὐρετηρίῳ τοῦ Β' τόμου τοῦ βιβλίου του Ἀλεξανδρέα. (Κ. Sprengel, Histoire de la Médecine, vol. II, p. 516. (Trad. Jourdan, A.) Ed. Deterville et Desoer, Paris, 1815).

8. Φώτιος, Ἐνθ' ἄνωτ.

ξάνδρειαν και Ἰταλίαν. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ὑπῆρξε κέντρον σπουδῶν ἀπὸ τοῦ Γ' π.Χ. αἰῶνος, χάρις εἰς τοὺς διασήμους ἰδρυτὰς τῆς ἐκεῖ ἰατρικῆς σχολῆς Ἡρόφιλον και Ἐρασίστρατον¹, μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ζ' μ.Χ., ὅτε κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἡ σχολὴ αὕτη ἀνέδειξε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὸν πολὺν Ὀριβάσιον, ἀκμάσαντα κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος², μαθητὴν Ζήνωνος τοῦ Κυπρίου, τὸν πατέρα τοῦ Ἰακώβου Ἡσύχιον, Ἀέτιον τὸν Ἀμιδηνόν, Ἀλέξανδρον τὸν Τραλλιανόν (τῶν δύο τελευταίων περὶ Ἰακώβου γραψάντων) και Παλλάδιον τὸν Ἰατροσοφιστὴν³. Ἡ Ρώμη, κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Ε' μ.Χ. αἰῶνος, δὲν ἔπαυσεν εἰσέτι νὰ εἶναι και αὕτη κέντρον ἐπιστημονικόν, ὅπου οἱ Marcellus Empiricus, Casarius Felix, Caelius Aurelianus και pseudo-Apuleius ἐδίδαξαν⁴. Ἐπομένως, εὐνόητον εἶναι, διατὶ ὁ Ἡσύχιος ἐπεσκίασε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συναδέλφους του, ἐφ' ὅσον ἔτυχε τοιαύτης μορφώσεως εἰς ἀνθούσας ἰατρικὰς σχολὰς.

Ὁ Ἰακώβος, μνηθεὶς ὑπὸ τοιούτου πατρὸς εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην, διέπρεψε και αὐτὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὀνομασθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λέοντος κόμης και διορισθεὶς ἀρχίατρος τῆς αὐλῆς· ἐξ οὗ και ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς του ὀρίζεται τὸ τρίτον τέταρτον ἢ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Ε' μ.Χ. αἰῶνος. Οὗτος δὲν ἦτο ἀγαπητὸς μόνον εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ και «πᾶσα ἡ σύγκλητος και ἡ πόλις, ὡς ἀριστον ἰατρὸν και φιλόσοφον» ἐτίμων· μάλιστα δ' «ἡ σύγκλητος εἰκόνα συνεστήσατο (αὐτῷ) ἐν τῷ Ζευξίπῳ»⁵. Τοιαύτης ἀναγνωρίσεως και διακρίσεως ἐτύγχανον μόνον μεγάλοι ἥρωες, φιλόσοφοι, ποιηταί, ρήτορες και πολιτικοί, ὡς ἐκ τοῦ ἔργου Χριστοδῶρου ποιητοῦ Θηβαίου Κοπτίτου⁶, τιτλοφορουμένου «Ἐκφρασις τῶν ἀγαλμάτων τῶν εἰς τὸ δημόσιον γυμνάσιον τοῦ ἐπικαλουμένου Ζευξίπῳ»⁷, πληροφορού-

1. I. N. Δάμπασης, Ἡρόφιλος και Ἐρασίστρατος, οἱ Κορυφαῖοι τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς, «Ἰατρικὰ Χρονικά», 8 : 2, 1968.

2. I. N. Δάμπασης, Ὁ Ὀριβάσιος και ἡ Ἐποχὴ του. «Ἰατρικὰ Χρονικά», 6 : 2, 1966. (Τ' ὄνομα αὐτοῦ δύνται νὰ γραφῆ Ὀριβάσιος, ἐκ τοῦ ὀριβάτης και ποιητικῶς οὐριβάτης, ἢ Ὀρειβάσιος, ἐκ τοῦ ὀρειβάτης). (Αὐτόθι).

3. Παλλάδιος ὁ Ἰατροσοφιστής. Ἐνθ' ἄνωτ.

4. G. Sarton, Introduction to the History of Science, vol. I, p. 391 - 392. Ed. Carnegie Institution of Washington, 1953. (Ἐκ τῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Ε' μ.Χ. αἰῶνος ἀκμασάντων Ῥωμαίων ἰατρῶν, Μάρκελλος ὁ Ἐμπειρικὸς διετέλεσε μάγιστρος ἐπὶ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Α' [379 - 395 μ.Χ.]). (Αὐτόθι).

5. I. Μαλαλάς, Ἐνθ' ἄνωτ.

6. Σοῦϊδας, Χριστόδωρος, Πανίσκου (υἱός), ἀπὸ Κοπτοῦ πόλεως τῆς Αἰγύπτου, ἐποποιός, ἤκμαζεν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως χρόνων. (Ἐν λέξει Χριστόδωρος). (Πρόκειται περὶ Ἀναστασίου Α', βασιλεύσαντος ἀπὸ 491 μέχρι 518 μ.Χ.). (Κ. Ἄμαντος, Ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σ. 137).

7. P. Waltz, Anthologie Grecque, vol. I, p. 61 - 79. Ed. Les Belles Lettres, Paris,

μεθα. Τὸ ἴδρυμα τοῦτο δὲν ἦτο γυμναστήριον, ἀλλὰ λουτρά ἐξαιρέτου λαμπρότητος, ἐγερθέντα ὑπὸ Σεπτιμίου Σεβήρου, ἀνακαινισθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου καὶ κείμενα μεταξὺ Ἴπποδρόμου καὶ Ἀγίας Σοφίας ταῦτα, ἀτυχῶς, ἐκάησαν κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ἐν ἔτει 532 μ.Χ. Καί, ποῖος ὁ Ζεῦξιππος, δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον· ἴσως νὰ προέκειτο, ἐὰν παρακαμφθῶσιν αἱ φανταστικαὶ ἐτυμολογίαι, περὶ ἐπιθέτου ἀρχαίου θεοῦ, λατρευομένου ἐν ἐπωνύμῳ ναῶ, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὁποίου ἠγέρθησαν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος λουτρικαὶ ἐγκαταστάσεις (ἢ ὑπαρξίς τοιοῦτου θεοῦ ζευγνύοντος Ἴππους, Διός, Ἡλίου, ἢ ἄλλου τινός, εἶναι ἀπλῆ ὑπόθεσις), ἢ περὶ ὀνόματος ἀρχιτέκτονος ἢ ἰδιοκτῆτου τῆς ἐκτάσεως, ἐφ' ἧς αἱ θέρμαι αὗται ὠκοδομήθησαν¹. Κατὰ Φώτιον², ἐτιμήθη καὶ ἐν Ἀθήναις, ὅπου, ὡς ἐπληροφορήθη, «εἶδον εἰκόνα τοῦ Ἰακώβου» καὶ τοῦτο δὲν φαίνεται ἀπίθανον, ἐφ' ὅσον, κατὰ τὸν ἴδιον, «Πρόκλῳ³ νοσοῦντι, ἐν Ἀθήναις διατρίβων καὶ θαυμαζόμενος, προσέταξεν» ἐνδεικνυομένην θεραπείαν, ὑπὸ ἐπιτυχίας στεφθεῖσαν.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαγγελματικῆς σταδιοδρομίας του ἠργάσθη μετὰ τοῦ πατρός του, ὡς ὁ Φώτιος⁴ μαρτυρεῖ, λέγων· «ἐχρῶντο κατὰ τῶν νόσων οὗτοι καθαρσίσις πολλοῖς καὶ βαλανείσις, χειρουργεῖν δὲ σιδήρῳ καὶ πυρὶ οὐ λίαν ἦσαν ἔτοιμοι, ἀλλὰ καὶ τὰ μοχθηρότερα τῶν ἐλκῶν διαίτη κατηγωνίζοντο· φλεβοτομίας δ' οὐ προσίετο». Ἐποιοῦντο, ὅθεν, χρῆσιν καθαρτικῶν καὶ λουτρῶν, ἀπέφευγον τὰς χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις καὶ καυτηριάσεις, καὶ προσεπάθουν διὰ τῆς διαίτης καὶ τὰ δυσίατα ἀκόμη πάθη νὰ θεραπεύσωσιν, ἀπέχοντες τῶν ἀφαιμάξεων. Ἐνταῦθα ἡ ἐπίδρασις τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Πυθαγορείων εἶναι καταφανής. Οἱ Αἰγύπτιοι, πιστεύοντες εἰς τὴν ἐκ τροφῶν φόρτου καὶ ἐκ περιττωμάτων στάσεως αἰτιολογίαν τῶν νόσων, εἰσηγήθησαν τὴν χρῆσιν τῶν ὑποκλυσμῶν, μετὰ τῶν ἐμετικῶν

1960. (Ἡ Ἀνθολογία αὕτη συνελέγη ὑπὸ Κωνσταντίνου Κεφαλαῖα κατὰ τὸν 1^ο μ.Χ. αἰῶνα, πιθανῶς ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, συνεπληρώθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14^ο μ.Χ. αἰῶνος ὑπὸ Μαξίμου Πλανούδη καὶ ἀνευρέθη τῷ 1601 μ.Χ. ὑπὸ τοῦ Γάλλου Saumaise (Salmasius) εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Παλατινοῦ Ἐκλέκτορος ἐν Heidelberg, ἐξ οὗ ἀποκαλεῖται καὶ Παλατινὴ Ἀνθολογία). K. Freeman, *Pre-Socratic Philosophers*, p. 420, 448. (List of Authorities). Ed. Blackwell, Oxford 1946).

1. P. Waltz, *Ibid.*, p. 52 - 53.

2. Φώτιος, Ἐνθ' ἄνωτ.

3. Πρόκλος ὁ Διάδοχος (410 - 485 μ.Χ.), ἠγέτης τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀκαδημίας καὶ κύριος ἐκπρόσωπος τῶν τελευταίων νεο-Πλατωνικῶν, ἔγραψε σχόλια εἰς Ἡσίοδον, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλην, Εὐκλείδην καὶ Πτολεμαῖον. (G. Sarton, *Ibid.*, vol. I, p. 402)· ἀλλά, μὴ ἀπομακρυνθεὶς τοῦ μυστικισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ἐποίησεν ὕμνον εἰς τὸν Ἡλίον καὶ ἐδέετο εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν διὰ τοὺς νοσοῦντας, τελῶν καθρτηρίου τελετὰς. (Κ. Ἀμαντος, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν*, σ. 127. Ἐκδ. Ἰκάρου, Ἀθῆναι 1950).

4. Φώτιος, Ἐνθ' ἄνωτ.

Ε.Υ.Ζ. ΤΗΣ Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

καὶ καθαρτικῶν, ὡς μέσων θεραπευτικῶν καὶ προληπτικῶν, καθ' ἃ ὁ Ἡρόδοτος πληροφορεῖ «συρμαΐζουσι τρεῖς ἡμέρας ἐπεξῆς μηνὸς ἑκάστου, ἐμέτοισι θηρώμενοι τὴν ὑγίειαν καὶ κλύσμασι, νομίζοντες ἀπὸ τῶν τρεφόντων σιτίων πάσας τὰς νόσους τοῖσι ἀνθρώποισι γίνεσθαι»¹. Εἰς τὰς ἀπόψεις αὐτὰς ἠκολούθησαν κατ' ἀρχὴν οἱ Κνίδιοι Εὐρυφῶν² καὶ Ἡρόδικος³ καὶ εἶτα ἰατροὶ ἄλλων σχολῶν. Ἡ Πυθαγόρειος ἰατρικὴ συνίστατο εἰς τὴν διαιτητικὴν, τὴν καθαρσιν σώματος καὶ ψυχῆς καὶ τὴν εὐγονικὴν· ἡ κατεύθυνσις δὲ ταύτης ἦτο κατ' ἐξοχὴν προληπτικὴ, τῆς θεραπευτικῆς τοποθετουμένης εἰς κατωτέραν κλίμακα. Δι' αὐτό, οἱ Πυθαγόρειοι, ἐποιοῦντο μείζονα χρῆσιν καταπλασμάτων καὶ ἥσσονα φαρμάκων· συνίστων δὲ τὴν ἐτι ἐλάσσονα ἀποδοχὴν τῶν τομῶν καὶ τῶν καυτηριάσεων, ὡς ἀντιτιθεμένων εἰς τὰς δοξασίας αὐτῶν⁴. Ἡ τοιαύτη ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ἰακώβου ἐπίδρασις φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμοσθείσης εἰς τὸν Πρόκλον θεραπείας, καθ' ἣν παρήγγειλεν «ἀπέχεσθαι μὲν κράμβης, ἐμφορεῖσθαι δὲ τῶν λαχάνων· ὁ δὲ κατὰ Πυθαγόρειον νόμον οὐκ ἠνείχετο μαλάχην ἐσθίειν»⁵.

Διὰ τὸν Ἰάκωβον διηγοῦνται «πολλὰ παράδοξα, καὶ ὡς ἀκούσας γυναῖκα πταρεῖσαν ἀθροώτερον πάντας ἀποβαλεῖν τοὺς ὀδόντας, ἐκ τούτου μόνον τοῦ συμβεβηκότος ἀνειπεῖν τὰ περὶ τῆς γυναικὸς ἅπαντα, εἶδός τε καὶ χρῶμα σώματος καὶ μέγεθος ψυχῆς ὅσα φυσικώτερα τῶν ἡθῶν»⁶. Πράγματι, δὲν εἶναι ἀληθοφανῆς ἡ ἐξ ἀδιαλείπτου πταρμοῦ ἀποβολὴ ὄλων τῶν ὀδόντων καὶ ἡ ἐκ ταύτης διάγνωσις τῆς ἰδιοσυστασίας τοῦ σώματος καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ψυχῆς. Ἐν τούτοις, διὰ προσωπικότητος ἀνελθούσας εἰς τὰς σφαῖρας τοῦ θρύλου, τὸ ἀπίθανον ἀποτελεῖ παράδοσιν, ὅπως καὶ διὰ τὸν Ἱπποκράτην, κληθέντα ὑπὸ τῶν Ἀβδηριτῶν νὰ θεραπεύσῃ τὸν νοσήσαντα

1. Ἡρόδοτος, Ἱστοριῶν Β', 77, Kallenberg. Ed. Teubneri, Lipsiae 1939.

2. I. N. Δάμπασης, Εὐρυφῶν, ὁ Ἠγέτης τῆς Κνιδίας Ἱατρικῆς Σχολῆς. «Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ», 34 : 2, 1965. (Περὶ τῆς θεωρίας τῶν Κνιδίων ἰατρῶν διὰ τὰ περισσώματα ἢ περιττώματα ὡς αἰτίων τῶν νόσων πληροφορεῖ ὁ Ἀνώνυμος Λονδίνειος, ἀπηχῶν τὰς γνώμας τοῦ ἰατροῦ Μένωνος, μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀκμάσαντος φθίνοντος τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος καὶ συγγράψαντος τὴν πρώτην ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς). (W. Jones, The Medical Writings of Anonymus Londinensis, p. 32 - 34. Ed. University Press, Cambridge 1947).

3. I. N. Δάμπασης, Ἡρόδικος, ὁ Κνίδιος Ἱατρός. «Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ», 33 : 7, 1964. (Οὗτος δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μετὰ τοῦ ὁμωνύμου του διασήμου γυμναστοῦ ἰατροῦ). (I. N. Δάμπασης, Ἴκκος ὁ Ταραντῖνος καὶ Ἡρόδικος ὁ Σηλυμβριανός, οἱ Διάσημοι Γυμνασταὶ - Ἱατροί, «Ἱατρικὰ Χρονικά», 1 : 6, 1962).

4. I. N. Δάμπασης, Πυθαγόρας, ὁ Ἰδρυτὴς Φιλοσοφικῆς καὶ Ἱατρικῆς Σχολῆς, «Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ», 32 : 9, 1963.

5. Φώτιος, Ἐνθ' ἄνωτ.

6. Φώτιος, Ἐνθ' ἄνωτ.

Δημόκριτον¹, λέγουσι· «κελεῦσαι κομισθῆναι γάλα, καὶ θεασάμενον τὸ γάλα εἰπεῖν· εἶναι αἰγὸς πρωτοτόκου καὶ μελαίνης, ὅθεν τὴν ἀκρίβειαν αὐτοῦ θαυμάσαι τὸν Ἴπποκράτην· ἀλλὰ καὶ κόρης ἀκολουθούσης αὐτῷ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν ἀσπάσασθαι οὕτω· χαῖρε κόρη, τῇ δ' ἐπομένη· χαῖρε γύναι, καὶ ἦν ἡ κόρη τῆς νυκτὸς διεφθαρμένη»².

Οἱ διαπρέποντες ἐν τῇ ἰατρικῇ ἐπιστήμῃ ἀπεκαλοῦντο ἥρωες ἰατροὶ καὶ μετὰ θάνατον ἐθεοποιοῦντο³, ἢ εἶλκον τὸ γένος ἐκ θεῶν, ὡς ὁ Ἴπποκράτης ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ποδαλειρίου, ἢ ἐνομίζοντο ἐνσάρκωσις θεοῦ τινος ἰαματικοῦ, ὡς ὁ Πυθαγόρας τοῦ Ὑπερβορείου Ἀπόλλωνος⁴ καὶ ὁ ἡμέτερος Ἰάκωβος, περὶ οὗ «Ἀσκληπιαδικὴν ᾤοντο τὴν τοῦ Ἰακώβου ψυχὴν, καὶ κατὰ φύσιν Παιώνειον»⁵, ἐτιμήθη διὰ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ θεοῦ τῶν ἰατρῶν Ἀσκληπιοῦ καὶ τοῦ ἰατροῦ τῶν θεῶν Παιῶνος, δι' ἧς ἐπωνομάζοντο οἱ θεοὶ καὶ ἥρωες ἰατροὶ⁶. Ἡ τοιαύτη δ' ὑψηλὴ προσαγόρευσις δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἐφ' ὅσον, ἐπαξίως ἀνελθὼν τὰς ἀνωτέρας βαθμίδας τῆς ἐπιστημονικῆς τελειότητος, ἐφέρετο «οὐ διαγιγνώσκων μόνον τὰς νόσους, ἀλλὰ καὶ ἰώμενος ὁμοῦ μὲν κατὰ λόγον, ὁμοῦ δὲ κατὰ πείραν, ἐπιμελῶς τε καὶ ἰκανῶς»⁷. τ.ἔ. ἐθεράπευε διὰ τοῦ λόγου τὴν ψυχὴν καὶ διὰ τῆς πείρας τὸ σῶμα. Καὶ ὁ συνδυασμὸς τῆς διὰ τοῦ λόγου ψυχοθεραπείας μετὰ τῆς φαρμακευτικῆς καὶ διαιτητικῆς ἀγωγῆς διὰ τὸ πάσχον σῶμα εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Θρακὸς Ζαλμόξιδος⁸, ὡς ἐπ' αὐτοῦ πληροφοροῦμεθα ὑπὸ τοῦ Σωκράτους, λαβόντος μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ποτιδαίας, τῷ 432 π.Χ., καὶ γνωρίσαντος ἐκεῖ «Ζαλμόξιδος ἰατρόν», παρ' οὗ ἐδιδάχθη, ὅτι ὅπως δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῆται ἡ θεραπεία τῶν ὀφθαλμῶν ἄνευ τῆς κεφαλῆς, οὔτε καὶ ταύτης, ὅταν ἀγνοῆται ἡ κατάστασις τοῦ ὅλου σώματος, οὕτω καὶ ἡ τοῦ σώματος ἄνευ τῆς ψυχῆς, διότι «πάντα ἐκ τῆς ψυχῆς ὀρμησθαι καὶ τὰ κακὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῷ σώματι καὶ παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ», καί, περαιτέρω· «θεραπεύεσθαι δὲ τὴν ψυχὴν... ἐπῳδαῖς τισι, τὰς δ' ἐπῳδὰς ταύτας τοὺς λόγους εἶναι τοὺς καλοὺς, ἐκ δὲ τῶν τοιούτων λόγων ἐν ταῖς ψυχαῖς σωφρο-

1. I. N. Δάμπασης, Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος, οἱ Ἀτομικοὶ Φυσικοὶ Φιλόσοφοι καὶ Βιολόγοι, «Ἱατρικὰ Χρονικά», 7 : 10, 1967.

2. Διογένης Λαέρτιος, Βίοι καὶ Γνώμαι τῶν ἐν Φιλοσοφίᾳ Εὐδοκιμησάντων, Θ', 42, Hicks. Ed. Heinemann, Cambridge, Mass., 1950. (Ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας, ἀκμάσις κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' μ.Χ. αἰῶνος).

3. E. R o h d e, Psyché, p. 153 - 154. Ed. Payot, Paris 1928.

4. I. N. Δάμπασης, Πυθαγόρας. Ἐνθ' ἄνωτ.

5. Σοῦῖδας, Ἐν λέξει Ἰάκωβος.

6. I. N. Δάμπασης, Θεοὶ καὶ Ἡρωεὶ Ἰατροὶ παρ' Ἀρχαίοις. «Παρνασσός», 9 : 2, 1967.

7. Σοῦῖδας, Ἐν λέξει Ἰάκωβος.

8. I. N. Δάμπασης, Ζάλμοξις, ὁ Θραξ Μυσταγωγὸς καὶ Ἰατρός, «Ἱατρικὰ Χρονικά», 3 : 4 - 5, 1964. (Ἠκμασε κατὰ τὸν Θ' π.Χ. αἰῶνα).

σύνην ἐγγίγνεσθαι, ἥς ἐγγενομένης καὶ παρούσης ῥάδιον ἤδη εἶναι τὴν ὑγείαν ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ ἄλλῳ σώματι πορίζειν»¹. Ἡ ἐπωδὴ, διὰ τοὺς Ζαλμοξίδας, δὲν εἶναι μαγικὴ ἐμπειρία ἐπικλήσεως τῶν ἀγαθοποιῶν πνευμάτων ἢ ἀποτροπιασμοῦ τῶν κακοποιῶν, ἀλλὰ πρόδρομος τῆς νῦν ἀνθούσης Ψυχοσωματικῆς ἰατρικῆς².

Προσερχόμενος εἰς τὸν ἄρρωστον καὶ διαγιγνώσκων ἐκ τῶν συμπτωμάτων τὸ νόσημα, προέλεγε τὴν ἀγαθὴν ἐξέλιξιν καὶ ἔδιδεν ἐλπίδας διὰ τὴν μέλλουσαν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας, ἢ, ἀντιθέτως, προέβλεπε τὴν μοιραίαν ἀπόληξιν, μηδὲ ποτε διαψευσθεῖς. Ἀκόμη, ἐθεώρουν αὐτὸν ἔχοντα «δύναμιν ἰσόθεον», διότι «ἀψάμενον εὐθὺς εἰς ῥᾶον μεταβαλεῖν τὸν νοσοῦντα... πάντα δὲ ὡς εἰπεῖν ἀπήλλαττε τῶν ἐνοχλούντων παθῶν παραυτίκα, ἢ μικρὸν ὕστερον, διό περ οἱ μὲν ἄλλοι σωτήρα τὸν Ἰάκωβον ἀπεκάλουν οἷά ποτε καὶ τὸν Ἀσκληπιόν»³. Παρὰ τὴν τοιαύτην αἴγλην του, ἦτο ταπεινός, φιλόανθρωπος καὶ ἀφιλοχρήματος· «ἔπειθε τοὺς πλουσίους ἰατροῦν βοηθεῖν τῇ νοσοῦσῃ πενίᾳ καὶ αὐτὸς προῖκα ἰάτρευε, τῷ δημοσίῳ μόνῳ ἄρκούμενος σιτηρεσίῳ»⁴.

Ἡ τοιαύτη ἀνύψωσις τοῦ Ἰακώβου εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ κοινοῦ, οἱ τίτλοι διακρίσεως κόμητος καὶ βασιλικοῦ ἀρχιάτρου, ἢ ὑπ' αὐτοῦ θεραπεία τοῦ νεο-Πλατωνικοῦ εἰδωλόλατρου Πρόκλου ἐν Ἀθήναις, ὡς καὶ ἡ ὑπεροχὴ του ἐναντι τῶν συναδέλφων του, ἤγειραν τὸν φθόνον αὐτῶν ἐναντίον του· καί, «διέβαλλον αἰεὶ καὶ ἐλοιδώρουν, ὡς οἷά τινα οὐκ ἰατρόν, ἀλλὰ θεοφιλῆ τινα καὶ ἱερόν»⁵. Ἐκ τῆς κατηγορίας ταύτης, πιθανῶς παρακινηθεῖς ὁ Φώτιος, γράφει· «ἄμφω δέ, ὁ παῖς τε καὶ ὁ φύς, ἀσεβέε ἤστην»⁶. Δι' αὐτὸν, τὸν Φώτιον, ἢ δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἀπὸ Παιῶνος, Χείρωνος καὶ Ἀσκληπιοῦ θεραπεία⁷ ἦτο ἀσεβεία, ἐφ' ὅσον τῆς τοιαύτης χάριτος ἐτύγγανον μόνον οἱ λειτουργοὶ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, οἵτινες καὶ διὰ τοῦ λόγου ἐθεράπευον⁸. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰακώβου οὐχὶ ἰατροῦ, ἀλλὰ μάγου, ὑπενθυμίζει τὸν τοῦ Κρητὸς Ἐπιμενίδου⁹, ὅστις «ἐδόκει δέ τις εἶναι

1. Πλάτων, Χαρμίδης, Hermann. Ed. Teubneri, Lipsiae 1859.

2. I. N. Δάμπασης, Ἡ Ψυχοσωματικὴ Γαστρο-έντερολογία. Ἐκδοσις Φιλαδελφείας, Η.Π.Α. 1948.

3. Σουΐδας, Ἐν λέξει Ἰάκωβος.

4. Φώτιος, Ἐνθ' ἄνωτ.

5. Σουΐδας, Ἐν λέξει Ἰάκωβος.

6. Φώτιος, Ἐνθ' ἄνωτ.

7. I. N. Δάμπασης, Θεοὶ καὶ Ἡρώες Ἴατροί. Ἐνθ' ἄνωτ.

8. I. N. Δάμπασης, Ἡ Ἰατρικὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης. «Ἰατρικὰ Χρονικά», 5 : 2, 1965.

9. I. N. Δάμπασης, Ἐπιμενίδης, ὁ Ποιητὴς, ὁ Χρησιμοδότης, ὁ Θεραπευτής. «Παρνασσός», 5 : 1, 1963.

θεοφιλῆς καὶ σοφὸς περὶ τὰ θεῖα, τὴν ἐνθουσιαστικὴν καὶ τελεστικὴν σοφίαν»¹ καὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους², δι' ὃν θαυμάσια διηγούνται, ἀποκαλοῦντες αὐτὸν κωλυσανέμαν, διότι «ἐτησίων ποτὲ σφοδρῶς πνευσάντων ὡς τοὺς καρποὺς λυμῆναι, κελεύσας ὄνους ἐκδαρῆναι καὶ ἄσκους ποιῆσαι περὶ τοὺς λόφους καὶ τὰς ἀκρωρείας διέτεινε πρὸς τὸ συλλαβεῖν τὸ πνεῦμα· λήξαντος δὲ...»³, καθαρτὴν, διότι «τοῖς Σεληνουντίοις ἐμπεσόντος λοιμοῦ διὰ τὰς ἀπὸ παρακειμένου ποταμοῦ συσωδίας, ὥστε καὶ αὐτοὺς φθείρεσθαι καὶ τὰ γυναῖκας δυστοκεῖν, ἐπινοῆσαι τὸν Ἐμπεδοκλέα καὶ δύο τινὰς ποταμοὺς τῶν σύνεγγυς συναγαγεῖν ἰδίαις δαπάναις· καὶ καταμύζαντα γλυκῆναι τὰς ρεύματα. Οὕτω δὴ λήξαντος τοῦ λοιμοῦ...»⁴ καὶ θαυματουργὸν ἱατρόν, διότι «τὴν γούν ἄπνουν... ὡς τριάκοντα ἡμέρας συντηρεῖν ἄπνουν καὶ ἄσφυκτον τὸ σῶμα»⁵ καὶ «Πάνθειάν τινα τὴν Ἀκραγαντίνην ἀπηλπισμένην ὑπὸ τῶν ἱατρῶν θεραπεῦσαι αὐτόν»⁶. Ὁ μὲν Ἐπιμενίδης, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ Ζ' π.Χ. αἰῶνος, δὲν παρεξηγήθη, ἐκλήθη, μάλιστα, ὑπὸ τοῦ Σόλωνος εἰς Ἀθήνας διὰ τὴν κάθαρσιν ἀπὸ τοῦ Κυλωνείου ἄγους⁷· ὁ δ' Ἐμπεδοκλῆς, ἀκμάσας μεσοῦντος τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος, κατηγορήθη ὡς ἀγύρτης ὑπὸ τοῦ Ἄκρωνος, διασήμου πρακτικοῦ ἱατροῦ, μετακληθέντος εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸν μέγαν λοιμὸν καὶ συντελέσαντος εἰς τὴν κατάπαυσιν τῆς βροτολοιγοῦ ταύτης ἐπιδημίας⁸. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ἐκδικούμενος, ὅτε ὁ Ἄκρων ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Δῆμον τὴν ἄδειαν ἀνεγέρσεως πατρῶου μνημείου εἰς περίοπτον θέσιν τοῦ νεκροταφείου τοῦ Ἀκράγαντος, ἀντέδρασε καὶ ἐποίησε, μάλιστα, χλευαστικὸν ἐπίγραμμα, ἔχον οὕτως·

*ἄκρον ἱατρόν Ἄκρων Ἀκραγαντῖνον πατρὸς Ἄκρου
κρύπτει κρημνὸς ἄκρος πατρίδος ἀκροτάτης*

ἢ *ἀκροτάτης κορυφῆς τύμβος ἄκρος κατέχει»⁹.*

1. Π λ ο ὕ τ α ρ χ ο ς, Σόλων, IB', Κοραῆς. Ἐκδ. Φιλήμονος καὶ Κορομηλά, Ἀθήναι, 1838.

2. I. N. Δάμπασης, Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Ἀκραγαντῖνος Φιλόσοφος καὶ Ἱατρός. «Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ», 31 : 6, 1962.

3. Διογένης Λαέρτιος, Ἐνθ' ἄνωτ., Η', 60.

4. Διογένης Λαέρτιος, Ἐνθ' ἄνωτ., Η', 70.

5. Διογένης Λαέρτιος, Ἐνθ' ἄνωτ., Η', 61.

6. Διογένης Λαέρτιος, Ἐνθ' ἄνωτ., Η', 69.

7. I. N. Δάμπασης, Ἡ Ἱατρικὴ τοῦ Σόλωνος. «Πλάτων», 19 : 37 - 38, 1967.

8. Διὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ μεγάλου λοιμοῦ τῶν Ἀθηναίων, ἐπισυμβάντος κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (430 π.Χ.), ὁ Ἄκρων παρήγγειλε «πῦρ παρακεῖν τοῖς νοσοῦσιν», διότι «οἱ ἱατροὶ πρὸς τὰ λοιμικὰ πάθη βοηθεῖν δοκοῦσι φλόγα πολλὴν ποιοῦντες ὡς λεπτύνουσαν τὸν ἀέρα· λεπτύνει δὲ βέλτιον, ἐὰν εὐώδη ξύλα καίωσιν, οἷα κυπαρίττου καὶ ἀρκεύθου καὶ πεύκης». (Π λ ο ὕ τ α ρ χ ο ς, Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος, 79, p. 385 b.f., Dubner. Ed. Firmin - Didot, Parisiis 1868).

9. Διογένης Λαέρτιος, Ἐνθ' ἄνωτ., Η', 65.

Ἄμφότεροι διέπρεψαν καὶ εἰς τὴν ριζοτομίαν, τ.ἔ. εἰς τὴν μελέτην τῶν θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων τῶν βοτανῶν, τοῦ Ἐπιμενίδου ὑπὸ τῶν Κουρήτων καὶ τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, διδασκάλων τῶν χρησίμων τεχνῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων, μνηθέντος εἰς ταύτην ¹, καὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, διδάξαντος τὸν μαθητὴν του Πausανίαν, τὸν κατόπιν ἡγέτην τῆς Σικελικῆς ἰατρικῆς σχολῆς, περὶ φαρμάκων ἐναντίον τῶν νόσων καὶ τοῦ γήρατος, τῆς καταστολῆς τῶν καταστρεπτικῶν ἀνέμων, τῆς προκλήσεως κατὰ βούλησιν αἰθρίας ἢ βροχῆς, τῆς ἐπανακτῆσεως τῆς ζωτικῆς δυνάμεως τῶν νεκρῶν ². Καὶ ἡ θαυμαστὴ ζωὴ τοῦ Ἰακώβου δὲν ἀπέχει τῆς τῶν ἀνωτέρω.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ριζοτομίαν, καὶ αὐτὸς κατέγινε καὶ αἱ συνταγαὶ του ἀναγράφονται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἰατρῶν. Οὕτως, ὁ Ἀέτιος ἀναφέρει «κηρωτὴν Ἰακώβου Ψυχριστοῦ πρὸς τὰς ζεούσας φλεγμονὰς τῶν ποδῶν», συνισταμένην ἐκ κηροῦ τράκτου, ροδίου νεαροῦ, ὠῶν ὠμῶν τῶν λευκῶν καὶ ὕδατος, καὶ περιγράφει τὸν τρόπον παρασκευῆς ³. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀναγράφων τὴν «πρὸς βῆχας, ἐφ' ὧν πολὺ καὶ δριμύ τὸ ἐπιρρέον» ποιεῖ δὲ καὶ πρὸς τὸ μὴ ἐκχολοῦσθαι» συνταγὴν, συνισταμένην ἐκ γλυκορρίζης, τραγακάνθης, χυλοῦ γλυκορρίζης, ἀμύλου καὶ χυλοῦ θρίδακος, καὶ τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς τῆς, καταλήγει λέγων· «τοῦτο τὸ φάρμακον Ἰακώβου τοῦ Ψυχριστοῦ ὀνομάζουσι, μεγάλου ἀνδρὸς καὶ θεοφιλεστάτου περὶ τὴν τέχνην γενομένου· ἀπεκαλεῖτο δὲ Ψυχριστός, ὅτι ὑγραινούση τροφῇ ἐκέχρητο· καὶ τοῦτο ποιεῖν ἐφαίνετο, ἐπειδὴ τοὺς πολλοὺς ἑώρα τῶν ἀνθρώπων φιλοπράγμονας ὄντας καὶ φιλαργύρους καὶ αἰεὶ ἐν λύπαις καὶ φροντίσιν ὄλον αὐτῶν ζῶντας τὸν βίον» ⁴. Ὁ αὐτός, ἀκόμη, μνημονεύει τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου προταθέντος μείγματος ἔρμοδακτύλου καὶ δακρυδίου ⁵, ὅπερ «καθαίρει καὶ ἀνωδύνως ποιεῖ τοὺς πάσχοντας» ⁶, καὶ παραγγέλλει «δίδου εὐκράτῳ προδιαιτήσας ὑγροτέρῃ τροφῇ τὸν κάμνοντα» ⁷. Τὸ ἔρμοδακτύλον ἢ πεντάφυλλον, κατὰ Διοσκορίδην, σὺν τοῖς ἄλλοις, «κοιλία τε ρεούση καὶ δυσεντερία βοηθεῖ, ἀρθριτικοῖς τε καὶ ἰσχιαδικοῖς πινόμενον» ⁸, καί, κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον, «πίνουσι δὲ τινες καὶ τὸ δι' ἔρμοδακτύλου κα-

1. I. N. Δάμπασης, Ἐπιμενίδης. Ἐνθ' ἀνωτ.

2. I. N. Δάμπασης, Ἐμπεδοκλῆς. Ἐνθ' ἀνωτ.

3. Ἀέτιος, Ἐνθ' ἀνωτ. (Ἡ κηρωτὴ ἦτο ἐμπλαστρον ἐκ κηροῦ, ἢ ἀλοιφή ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἰατροῖς, ἢ εἶδος ἀλοιφῆς πρὸς καλλωπισμόν).

4. Ἀλέξανδρος Τραλλιανός, Ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Β', σ. 161 - 163.

5. Ἀλέξανδρος Τραλλιανός, Ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Β', σ. 565.

6. Ἀλέξανδρος Τραλλιανός, Ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Β', σ. 563.

7. Ἀλέξανδρος Τραλλιανός, Ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Β', σ. 571.

8. Διοσκορίδης, Περὶ Ὑγῆς Ἰατρικῆς, Δ', μβ', σ. 537, Kühn. Ed. Snoblochii, Lipsiae 1829. (Πεδάνιος Διοσκορίδης Ἀναζαρβεὺς, διάσημος φαρμακολόγος, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος).

Ε.Γ. ΑΓΑΠΗΣ Κ.Τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

λούμενον καὶ ἀνώδυνον φάσκουσι γενέσθαι πάραυτα τῆς γαστρὸς ἐκκενούσης ἰχωροειδῆ τινα, ὥστε καὶ βαδίζειν εὐθὺς θέλιν, καὶ ἐστὶ γε ἀληθὲς τοῦτο καὶ σπανίως ἀπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας· ἀλλ' ἔχει τι καὶ βλαπτικόν, ὅτι συνεχέστερον ὑπομιμνήσκεσθαι τοῦ ῥευματισμοῦ τοὺς πίνοντας ποιεῖν»¹. Τὸ ἔρμοδάκτυλον ὁ Διοσκορίδης διαχωρίζει τοῦ κολχικοῦ², τοῦ ὁποίου ὁ Ἄλέξανδρος δὲν μνημονεύει. Τὸ κολχικόν (*colchicum autumnale*), τοῦ ὁποίου κύριον συστατικόν εἶναι ἡ κολχικίνη καὶ χορηγεῖται εἰς περιπτώσεις ὀξείας ποδάγρας³, ἀναφέρεται εἰς τὴν σύγχρονον φαρμακολογίαν, ἐν ᾧ τὸ ἔρμοδάκτυλον, ταυτιζόμενον ὑπὸ τινῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, μετὰ τοῦ κολχικοῦ, ἀγνοεῖται.

Ἐν τῇ ἱστορικῇ ἰατρικῇ γραμματείᾳ ὁ Freind⁴ καὶ ὁ Sprengel⁵, οἱ ἀποκαλοῦντες τὸν Ἰάκωβον Ψυχριστόν, ἀφιεροῦσιν ἀνὰ μίαν σελίδα ἕκαστος εἰς αὐτόν, παραθέτοντες καὶ σχετικὴν βιβλιογραφίαν· οἱ Berdoe⁶ καὶ Lavastine⁷, ἐπονομάζοντες αὐτόν Ψυχριστόν καὶ εἰς οὐδεμίαν πηγὴν παραπέμποντες, ἀρκοῦνται εἰς ὀλίγας δι' αὐτόν λέξεις, γράφοντες, ὁ μὲν πρῶτος· «ὁ Ἰάκωβος Ψυχριστὸς ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴν Λέοντος Α' τοῦ Θρακῶς (457 - 474 μ.Χ.), ὑπῆρξε λίαν πεφημισμένος ἰατρὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀπεκλήθη ὁ Σωτήρ, ἔνεκα τῆς ἐπιτυχοῦς ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του», ὁ δὲ δεύτερος· «εἰς τὸν Βυζαντινὸν Ἰάκωβον Ψυχριστόν (μέσα τοῦ Ε' μ.Χ. αἰῶνος) ὀφείλομεν τὴν γνῶσιν τοῦ ἔρμοδακτύλου ἢ κολχικοῦ καὶ τὴν εὐχρηστοτέραν χορηγίαν αὐτοῦ». Οἱ Bariety καὶ Coury, ἐπονομάζουσι Ψυχριστόν, ταυτίζουσι τὸ ἔρμοδάκτυλον μετὰ τοῦ κολχικοῦ καὶ θεωροῦσιν αὐτόν «ἔξοχον θεραπευτὴν, ἐπιτήδειον διαιτολόγον καὶ μέγαν φιλόανθρωπον»⁸.

Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰακώβου ὁ Σουΐδας γράφει· «οὗτος πίων φάρμακον ἐπὶ Οὐάλεντος, ἐτελεύτησεν· ἦν δὲ ὁ συμβουλεύσας αὐτῷ πιεῖν τὸ φάρμακον Λιβάνιος ὁ σοφιστής, διὰ τὸ ἐπιζητῆσαι τίς ὁ διαδεξόμενος τὴν βασιλείαν Οὐάλεντος»⁹. Ἡ τοιαύτη, ὅμως, μαρτυρία δὲν εἶναι πιστευτή, διότι

1. Ἀλέξανδρος Τραλλιανός, Ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Β', σ. 561.

2. Διοσκορίδης, Ἐνθ' ἀνωτ., Δ', κδ', σ. 581.

3. A. C u s h n y, Pharmacology and Therapeutics, p. 666 - 669. Ed. Lea & Febiger, Philadelphia 1947.

4. J. F r e i n d, Ibid., p. 51 - 52.

5. K. S p r e n g e l, Ibid., vol. II, p. 199 - 200.

6. E. B e r d o e, The Origin and Growth of the Healing Art, p. 236. Ed. Sonnenschein, London 1893.

7. L. L a v a s t i n e, Histoire Générale de la Médecine, vol. III, p. 225. Ed. Michel-Paris, 1936.

8. M. B a r i e t y e t C. C o u r y, Histoire de la Médecine, p. 231. Ed. Fayard, Paris 1963.

9. Σουΐδας, Ἐν λέξει Ἰακώβος.

ὁ μὲν Οὐάλης, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Δυτικοῦ (Ρωμαϊκοῦ) κράτους Οὐαλεντιανοῦ, αὐγουστος, συναυτοκράτωρ καὶ διοικητὴς τοῦ Ἀνατολικοῦ (Βυζαντινοῦ) κράτους, ἀπέθανε τῷ 378 μ.Χ. ¹, ὁ δὲ Λιβάνιος ἐζησεν ἀπὸ 314 μέχρι 393 μ.Χ. ², ὁ δ' Ἰάκωβος ἤκμασεν, ὡς εἶδομεν, κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ Ε' μ.Χ. αἰῶνος.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐπιστημῶν ἡ χρυσῆ περίοδος τοῦ νεο - Πλατωνισμοῦ, ἡ καὶ ἐπώνυμος τοῦ Πρόκλου ³, συμπίπτει μετὰ τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἰακώβου, μύστου τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἐξέχοντος νεο - Πλατωνικοῦ ἐπόπτου, θεραπευτοῦ θαυμαστοῦ ψυχῆς καὶ σώματος, μοναδικοῦ ἐκπροσώπου τῆς ἱατρικῆς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Ε' μ.Χ. αἰῶνος, καταυγάζοντος τοὺς διεθνεῖς ὀρίζοντας τῆς θείας Παιῶνος καὶ Ἀσκληπιοῦ τέχνης τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Καί, ἐὰν ὁ Πρόκλος ἐκπροσωπῇ τὴν φιλοσοφίαν, εἶναι δίκαιον νὰ μὴ ἀγνοῆται ὁ Ἰάκωβος ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἱατρικῆς καὶ μοναδικὸς Βυζαντινός, γνωστὸς καὶ ἀνεγνωρισμένος πέραν τῶν ὁρίων τῆς Βασιλευούσης.

1. A. Vasiliev, Histoire de l'Empire Byzantin, vol. I, p. 82. Ed. Picard, Paris 1932.

2. Κ. Ἀμαντος, Ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Α', σ. 158.

3. G. Sarton, Ibid., vol. I, p. 399.